

Dzieje herbu Lipna

W 1349 r. książę dobrzyński Władysław Garbaty wystawił przywilej lokacyjny miasta Lipna. Najstarsza pieczęć miasta pochodząca z XIV w. znana jest dopiero z odcisków pochodzących z I połowy XVI w. W literaturze przedmiotu (Gumowski, Engel, Budka, Adamczewski) nie ma jednak wątpliwości, co do jej średniowiecznej datacji. W polu pieczęci widoczna jest brama murowana o otwartych wrotach z częściowo opuszczoną kratą o dwóch wieżach z krenelażem i spiczastymi dachami. Na murze z krenelażem łączącym wieże korona drzewa lipowego o 7 liściach. Zdaniem M.Gumowskiego drzewo posadzone jest za bramą, w otworze której widoczny jest jego pień. (Najstarsze pieczęcie miast polskich, Toruń 1960, s.132; W sprawie herbu miasta Lipna, Miesięcznik Heraldyczny 1937, s. 174). Stan zachowania odcisków tej pieczęci nie pozwala jednak na jednoznaczne odczytanie elementu znajdującego się w otworze bramy i otwiera pole do sporu. B.Engel uważał, że w bramie pieczęci znajdują się dwie postaci ludzkie podtrzymujące pień lipy (Die mittelalterlichen Siegel des Thorner Rathsarchive mit Beruecksichtigung des Ordenlandes, Thorn 1894, S.14.). Stanowisko to wspierał W.Budka (W sprawie pieczęci miasta Lipna, Miesięcznik Heraldyczny 1937, s. 142), który przygotowywał na wniosek miasta Lipna w 1931 r. ekspertyzę w związku ze staraniami Lipna o uzyskanie urzędowego zatwierdzenia herbu, do czego ostatecznie nie doszło przed wybuchem II wojny światowej z uwagi na opieszałość działania administracji w tej sprawie (m.in. zagubiono materiały przesłane przez miasto do Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie – o tej sprawie B.Możejko, Z historii herbów miast województwa pomorskiego w okresie II RP, [w:] Heraldyka samorządowa I RP, red. S.K.Kuczyński, Włocławek 2002, s. 81n). Należy zaznaczyć, że znaczenie symboliczne tych postaci nie jest jasne. Marek Adamczewski odczytuje natomiast w bramie pieczęci miasta Lipna znak połuorła i połulwa, czyli godło herbu Władysława Garbatego (Heraldyka miast wielkopolskich do końca XVIII wieku, Warszawa 2000, s.80, 369). Interpretacja Adamczewskiego jest dobrze osadzona w epoce i praktyce posługiwania się tym znakiem na Kujawach i ziemi dobrzyńskiej w tym czasie. Idzie o uwzględnianie na pieczęciach miast książęcych lokowanych w XIV w. herbu Piastów Kujawskich. Znamy inny przykład takiego postępowania w ziemi dobrzyńskiej - w Rypinie lokowanym wcześniej przez tego samego władcę. W każdym jednak razie na żadnym z późniejszych tłoków pieczętnych Lipna brak już jakiegokolwiek elementu, otwór bramy pozostawał pusty aż do dwudziestolecia międzywojennego. Fakt ten wspiera ustalenia Adamczewskiego, ponieważ symbole „piastowskie“ zostały najprawdopodobniej usunięte podczas okresu pozostawania ziemi dobrzyńskiej w zastawie krzyżackim (1392-1404). Powstała wówczas pieczęć z napisem minuskułowym, z niemiecką nazwą miasta (Leipchen) przedstawiająca drzewo lipowe, na którym W.Budka dopatrywał się trzech ptaków (W.Budka, op. cit., s. 142;

M.Adamczewski, op.cit., s. 80, 370). Pieczęć ta znana jest tylko z uszkodzonych odcisków. Wydaje się zrozumiałe, że za czasów krzyżackich usunięto z pieczęci miasta znaki wskazujące na zwierzchność Piastów (połurzeź i połulew). Tylko w opisach M. Gumowskiego występuje pieczęć powstała po odzyskaniu ziemi dobrzyńskiej przez Jagiełłę (M.Gumowski, Herby miast województwa warszawskiego, Miesięcznik Heraldyczny 1937, s. 29n). Odcisk nie jest dziś znany. Z opisu wynika, że w polu pieczęci znajdowała się brama, a nad nią godło jagiellońskie (podwójny krzyż). Oznacza to oczywiście, że w otworze bramy nie było żadnego znaku. Adamczewski uważa, że Gumowski błędnie odczytał wizerunek pieczęci i zamiast drzewa lipowego nad łukiem bramy dopatrywał się podwójnego krzyża (Idem, op.cit., s. 80n, 370). Zastanawiający jest też powrót w latach 1533-66 do najstarszej pieczęci Lipna. Być może powrócono do użytkowania pierwotnego tłoka po zniszczeniu (zagubieniu) piętnastowiecznego z czasów po 1404 r. Zapewne już wówczas część znaku napieczętnego znajdująca się w bramie nie była czytelna. Bowiem gdy w XVI w. wykonano nowy tłok, przedstawiał on tylko bramę w postaci dwóch wież połączonych arkadą, nad którą drzewo lipowe. Użyto go po raz ostatni w 1706 r., po czym wykonano na ten sam wzór nowy tłok pieczętny będący w użyciu aż do rozbiorów (M.Adamczewski, op.cit., s. 80n, 370). Zmiana, w odniesieniu do najstarszej pieczęci, zdaje się sugerować, że część znaku znajdująca się w bramie straciła swoje znaczenie, zapewne w efekcie zapomnienia pierwotnego znaczenia i utraty czytelności. Na podstawie odrysu M.Gumowskiego wiadomo również, że do ostatniej pieczęci odwołano się opracowując na jej podstawie herb miasta w 1847 r. Miasto miało wówczas dwa tłoki nowożytne (zapewne szesnastowieczny i osiemnastowieczny), a także wzorowany na nich, pochodzący z okresu zaboru pruskiego (P.Bokota, Projekty herbów miast z lat 1846-1847 i ich źródła na przykładzie ośrodków miejskich powiatów lipnowskiego i włocławskiego, [w:] Rocznik Muzealny Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku, t.8:2000, s. 99). Do tego samego wzoru (z pieczęci nowożytnych) Lipno powróciło po powołaniu aktem 5 listopada Królestwa Polskiego. Miało to miejsce już w warunkach przywrócenia przez administrację niemiecką samorządów miejskich w ziemi dobrzyńskiej we wrześniu 1915 r. 14 marca 1917 r. zezwolono na stosowanie języka polskiego jako urzędowego. Jest to data post quem powstania tłoku pieczętnego przedstawiającego pieczęć z godłem odwzorowującym ostatnią pieczęć staropolską z napisem: **Magistrat miasta Lipno**. Przed 1931 r. miasto Lipno podjęło starania o uzyskanie urzędowo zaakceptowanego herbu. Uzyskało opinię AP w Krakowie (pracował nad nią Władysław Budka). Niestety ze względu na opieszałość urzędniczą sprawy nie doprowadzono do końca przed wrześniem 1939 r.

Wizerunki herbu Lipna występujące w okresie powojennym (w tym zawarty w książce Miasta Polskie w 1000-leciu, Warszawa 1965, t.1, tab. XII) bazowały na wizerunku najstarszej pieczęci miasta w interpretacji Mariana Gumowskiego (z pniem drzewa lipowego w otworze bramy).

Pod względem wyrazu plastycznego pieczęć ta bije na głowę pieczęcie nowożytne o bardzo uproszczonym rysunku, i nie ulega wątpliwości, że powinna stać się też punktem wyjścia współczesnego projektu. Można jedynie domniemywać na podstawie opisu M.Gumowskiego, że podobny kształt miała również gotycka pieczęć Lipna powstała po wykupieniu ziemi dobrzyńskiej z rąk krzyżackich. Jest również niewątpliwe, że konieczne jest uwzględnienie treści i formy znaku, tak jak ukształtował się on w XV w. (reprezentowany na powstałej wówczas pieczęci) i trwał później do 1939 r., czyli bez żadnego wizerunku w otworze bramy, poza kratą, z drzewem lipowym ponad arkadą bramy. W tej formie znak Lipna był w użyciu przez ponad 500 lat.

Prof. dr hab. Krzysztof Mikulski